

De waarnemer

Is Nederland de 'universiteit van de democratie'?

Alphonse Muambi, Congolees-Nederlands verkiezingswaarnemer, zoekt het uit.

Lief

Afgelopen weekeinde kwam ik terug uit België. Aan de grens bij Breda, zag ik geen bordje 'Welkom in Nederland' maar een groot campagnebord van het CDA met de tekst 'Nederland kan op ons rekenen' en een vrolijke Balkenende.

Eenmaal in Den Haag, reed ik eerst langs Swingin Safari, een Afrikaans café waar regelmatig politieke debatten over nationale en internationale politiek worden georganiseerd. Tussen swingende Afrikaanse muziek en dans door, belandde ik in een spontaan debat over wie de premier van Nederland zal worden.

In de aanloop naar de verkiezingen van 3 maart brak hier een knokpartij uit tussen twee Nederlanders. De ene vond dat de ander geen overtuigend antwoord had gegeven aan een Afrikaan die op Wilders wilde stemmen. Vanavond vinden de meeste Afrikanen dat een vrouw premier moet worden. Nederland kan zo bewijzen dat het een emancipeerd land is. Balkenende wordt meteen uitgesloten als premier. De reden hiervoor wijkt niet af van wat wij in de media veelvuldig hebben gehoord: Balkende gaat de geschiedenis in als een premier die nooit een kabinetstermijn heeft voltooid, een mislukte premier was zijn vier mislukte kabinetten.

Is dat beeld wel een correcte lezing van de geschiedenis van de afgelopen acht jaar? Zelf ben ik geen CDA-stemmer. En deze analyse is geen stemaadvies, maar een waardevrije waarneming. Met Balkenende hebben wij niet Nederland aan een premier gegeven, maar een premier aan Nederland. Een premier die het land nodig had in precare tijden, misschien wel de moeilijkste in de recente geschiedenis van Nederland. Ik denk aan de moord op Pim Fortuyn en op Theo van Gogh, aan *nine eleven* en de oorlog in Afghanistan en Irak én daarmee de betrokkenheid van Nederland aan de zijde van Amerikanen. Ik denk aan de opkomst van Wilders en zijn 'Fitna', aan de kredietcrisis. Kortom, acht jaren van politieke en sociale rampen die Nederland doormaakte.

Balkenende was de brandweerman die tot vier keer toe liever zijn eigen huis (kabinet) in brand liet vliegen, dan op te houden nationale rampen te bestrijden en internationale branden te blussen. Een politieke en diplomatieke dribbelaar die, met de magie van Harry Potter, Nederland voor terroristische aanslagen, zoals die in Londen en Madrid, heeft behoed. Dankzij zijn preventieve en actieve diplomatie rondom 'Fitna' ligt Nederland internationaal beter dan Denemarken met zijn cartoon tegen Mohammed. Balkenende was even uit vorm toen hij de strijd om de functie van de eerste voorzitter van de EU verloor. Maar nu is hij in een perfecte vorm. Zijn uitstraling op de campagneposter bij Breda getuigt daarvan. Nederland kan op hem rekenen. Hij kijkt je ook zo lief aan.

Tot 9 juni hebben ze de tijd om hun partijen aan te prijzen. Oude rotten strijden naast nieuwelingen om de gunst van de kiezer. *Trouw* portretteert de lijsttrekkers van 2010 en hun partijen. Vandaag: Jan Peter Balkenende (CDA).

Ik voel het als een soort opdracht

Cees van der Laan en Teun Lagas

Nee, Jan Peter Balkenende straalt bepaald niet uit dat hij misschien wel de laatste dagen van zijn premierschap hier doorbrengt in dit Torentje. Zijn vierde kabinet viel in februari, de peilingen over het gedrag van kiezers zijn somber voor het CDA. Maar de demissionaire minister-president praat in zijn vaste fauteuil tussen de eikenhouten lambrisering van zijn werkkamer in flitstempo over hoe hij straks weer net zo rap verder wil gaan.

De traditionele bruine tinten van zijn ronde premierskantoor aan de Hofvijver worden opgevrolijkt door een vitrinekast, die er duidelijk niet stond in de tijden van Lubbers en Kok. De autoliefhebber uit Capelle aan den IJssel verzamelde er zijn schaalmodellen in, van beroemde rode en gele sportwagens en andere gedenkwaardige vervoersmiddelen.

Gaan deze verkiezingen hem verdrijven uit dit centrum van de Haagse macht? Balkenende moet nog zien of de voordeur van het Torentje straks werkelijk opengaat voor een ander. Hij zag al zoveel zogenaamde opvolgers aan de deur rammelen, in wat hij noemt 'de huidige ADHD-democratie'.

„Er is een tijd geweest dat mevrouw Verdonk zich bij het Torentje liet fotograferen. We hebben een periode gekend dat Geert Wilders dacht dat hij hier bijna binnen was. We zagen Cohen *sky/high* gaan vlak na zijn lancering als nieuwe PvdA-leider. En nu zou Mark Rutte opeens hier al zitten. Je ziet een grote beweeglijkheid in de peilingen en daarom is moeilijk te voorspellen wat er gaat gebeuren.”

Nee, Jan Peter Balkenende laat zich niet zonder slag of stoot afhouden van een mogelijk record als langst zittende minister-president, dat hij kan bereiken wanneer de premierstoel toch weer aan het CDA toevalt. Hij grapte op het CDA-congres dat hij graag door wil tot zijn 67ste. Serieuzer was zijn aankondiging dat hij zijn klus wil afmaken tot zeker 2015. Nogmaals schuift hij naar voren op zijn zwarte leunstoel: „Ik heb in de loop der jaren alle peilingen meegemaakt. Ik heb alle kritiek gehad. Julolie hebben ook gemerkt, ik ben altijd doorgegaan”.

Waarom wilt u eigenlijk zo lang doorgaan?
Balkenende: „Het aardige is, ik merk bij mezelf hetzelfde enthousiasme als toen ik begon in 2002. In 2010 staan we opnieuw aan het begin van een lastige periode, waarin moeilijke keuzes en hervormingen nodig zijn. Ja, het is een mooie job. Maar je weet hoe ik in elkaar zit, ik voel het als een soort opdracht. Ik merk aan mezelf dat ik in de sfeer van motivatie exact hetzelfde voel als toen. Ik merk aan mezelf dat ik dezelfde vitaliteit heb, dat vind ik het opvallende.”

„Waarom wil ik dit werk? Wat me alleen maar bezighoudt is de verwantschap met de publieke zaak. Je hebt in deze functie weinig tijd voor je gezin. Voor de eert en glorie hoef je het niet te doen, want je krijgt veel kritiek over je heen. Ik ben altijd al

bezig geweest met maatschappelijke vraagstukken, bezig met de vraag hoe krijg je Nederland beter en toekomstbestendiger. Hoe kunnen we dynamischer worden, solidair zijn met de komende generatie nu de vergrizing er aan komt, hoe kunnen we in Nederland respectvoller met elkaar omgaan.”

„Het is feitelijk die *drive* die maakt dat je steeds doorgaat en dat het werk niet af is. Onze CDA-traditie heeft ook altijd iets van 'op weg gaan'.”

Op enig moment komt de sleet er toch in?

„Toen de partij kwam met de vraag of ik nog een keer lijsttrekker wilde worden heb ik het thuis besproken met Bianca en mijn dochter Amelie. En wij kwamen tot de conclusie: als de vraag je wordt voorgelegd dan doe je het ook. De werklust en ook de vechtlust voor de campagne is er, anders hou je dit werk ook niet vol.

Dit is niet iets voor een carrière of zo. Ik vind het heel mooi, maar mijn diepste motivatie zit op de inhoud. Als je dat niet hebt kun je je makkelijk beschadigd voelen, want je zit in een glazen huis. Ik heb altijd een enorme werklust gehad. Zelfs als ik 's avonds laat thuis kom. Om tien uur 's avonds, je doet even anderhalf uur niets en dan gaat het mechaniek al weer werken.”

Bij u thuis klinken dan geen protesten?
Bianca heeft nooit, maar dan ook nooit tegen mij gezegd dat het werk nu maar eens een tandje minder moet. Ze weet wat de consequentie is van het werk dat ik doe. En je kunt het werk niet doen als je niet voluit de support van thuis hebt. Dat heb ik altijd enorm aan haar gewaardeerd, dat ze zei: als je dit doet moet je het ook goed doen. Zo is zij opgevoed, zo is zij zelf ook, ze is heel precies met alles. Toen ik nog fractieleider was of tijdens mijn hoogleraarschap was ik ook in het weekeinde altijd bezig. Dat is wel fijn in ons huwelijk, dat dat altijd kan.”

Uw tegenstanders verwijten u dat u uw kabinetten niet bij elkaar heeft weten te houden. Voelt u zich geen brok-piloot?
Hij kent het verwijt. Eerst relativerend: „Als je de naoorlogse geschiedenis beziet, zijn er maar zes kabinetten geweest die de eindstreep hebben gehaald. Vaak is de fut er uit en breekt het.”

Dan over zijn eigen kabinetten: „Ik snap wel dat mensen zeggen 'hij heeft in acht jaar vier kabinetten niet naar de eindstreep gebracht'. Maar er zijn wel logische verklaringen voor. Het eerste kabinet viel, omdat het een bende was geworden binnen de LPF. De ministers Heinsbroek en Bomhoff vochten elkaar de tent uit. Bij Balkenende II kwam het door D66 dat verklaarde: minister Verdonk gaat eruit of wij gaan eruit. Daar was geen houden meer aan. Het derde kabinet was een interim-kabinet en bij het vierde besluit de PvdA op te stappen. Als partijen kabinetten willen verlaten, zoals destijds met D66 en dit jaar met de PvdA, dan sta je als premier met lege handen. Daar kun je niks aan doen. En destijds met de LPF was er intern geen

‘Het is makkelijk om tegen mij te zeggen: Al uw kabinetten zijn gevallen en u zit er al zo lang...’

sprake van een stabiele toestand. Dat ging niet meer.”

„Wat mij opvalt, is dat we het steeds hebben over gevallen kabinetten, maar ik spreek zelf liever van acht jaar kabinetsbeleid.”

CDA

U vindt dus uw premierschap al met al een succes?
„Ja. Het is mijn overtuiging dat dat het uiteindelijke oordeel zal zijn. Alleen zitten we nu in de hypes. We zitten er midden in. Ik snap het ook wel. Het is ook makkelijk om tegen mij te zeggen: Al uw kabinetten zijn gevallen en u zit er al zo lang...”

„Het valt mij op dat in het buitenland heel vaak anders tegen Nederland wordt aangekeken. Daar zegt men: jullie staan er gewoon goed voor. De werkloosheid is de laagste van Europa, ondanks de crisis. Ons bedrijfsleven functioneert goed. De

financiële netwerken zijn overeind gebleven. Onze sociale manier van inkomensverdeling is behouden. Ons minimumloon is het hoogste in de wereld. Als je al die zaken met elkaar in verband brengt, kun je zeggen dat we een heel eind zijn gekomen.”

De praktijk is toch dat de levenscyclus van een premier na een jaar of acht wel ten einde is?
„Ik ken mezelf goed. Laat ik het voorbeeld van een sporter nemen. Een sporter kan zeggen: ik voel me fysiek minder of het gaat moeilijker. Of hij raakt gedemotiveerd. Het gekke is dat ik dat helemaal niet heb. Ik heb het gevoel: het werk is niet af.”

Stel dat u wint, welke coalitie wilt u dan?
„Het gaat om partijen die uitstralen dat ze tot hervormingen willen komen.”

Wie zijn volgens u hervormingsgezinde partijen?
„Op basis van hun verkiezingsprogramma's de VVD, D66 en Groen-

Links, en in mindere mate de ChristenUnie.”

De PvdA dus niet?
„Op basis van de afgelopen jaren zeg ik: nee. Iedereen weet hoe de discussie over het ontslagrecht is gelopen. De PvdA wil de WW laten zoals deze is, terwijl het mijn overtuiging is dat veranderingen noodzakelijk zijn. De verantwoordelijkheid van de werkgever om werknemers goed op te leiden en voor te bereiden op ander werk moet groter worden en de WW zelf korter. Je ziet nu al dat de uitstroom groter wordt naarmate het einde van de WW nadert.”

Is de PVV een hervormingsgezinde partij?
„Nee, eerder op sommige punten conservatief. Als je ziet wat die partij wil doen aan overheidsfinanciën en arbeidsmarktbeleid, daar zit geen dynamiek in. Neem hun breekpunt ten aanzien van de AOW. We zien dat werkgevers en werknemers elkaar naderen om een akkoord te sluiten. Op het moment dat er draagvlak in de samenleving ontstaat zal de PVV

dan zeggen: nee, wij hebben een breekpunt. Het verbaast mij dat de VVD de deur naar de PVV zo openhoudt, terwijl de VVD zelf de AOW-leeftijd wil verhogen.”

„Dit naast de vaststelling dat de PVV naar mijn overtuiging mensen wegzet, waardoor grote verdeeldheid ontstaat in de samenleving.”

U spreekt een voorkeur voor een coalitie uit: hervormingsgezinde partijen als VVD, D66 en GroenLinks en niet met de PVV.

„Ik geef aan welke type partijen dit land nodig zou hebben. Het is bij het CDA niet gebruikelijk op voorhand partijen te noemen waarmee we willen regeren. Ik heb het over het type aanpak. Bij de kabinetsformatie zal blijken of we het eens kunnen worden met elkaar.”

Bent u zelf wel zo hervormingsgezind? U maakt een breekpunt van de hypotheekrenteaftrek.
„Het is de vraag of dat een verstandige hervorming is. Hervorming van de arbeidsmarkt is dringend nodig, dat geldt ook voor de sanering van de

overheid, de samenvoeging van departementen en de crisis- en herstelwet met zijn kortere procedures. Het zijn allemaal zaken die er voor zorgen dat je Nederland sterker maakt en dynamischer. Dat geldt niet voor de aantasting van de hypotheekrente, dat zorgt voor onzekerheid bij mensen. Het leidt tot waardedaling van huizen en heeft negatieve gevolgen voor de bouwsector.”

De verkiezingsleus is dat Nederland op het CDA kan rekenen. Kan Nederland ook op het CDA rekenen wanneer het niet de grootste partij wordt?

„Nederland kan altijd op het CDA rekenen. Verkiezingsuitslagen kunnen wisselend zijn, maar de basis onder onze partij is sterk.”

En dan, aan het einde van het vraaggesprek, lijkt Jan Peter Balkenende toch nog rekening te houden met sombere tijden als hij vaststelt: „Ook toen we in de oppositie zaten kon Nederland op ons rekenen”. Om zich toch weer te herpakken: „Maar ik denk dat het het beste is als het CDA de grootste partij blijft.”

Rob Schouten

Positief denken

Als je precies wilt zijn, en in nieuwsuitzendingen bijvoorbeeld zijn ze dat, moet je iedere keer zeggen: in de jaren vijftig, zestig van de vorige eeuw. Ik vind dat eerlijk gezegd onzin. Als ik zeg 'in de jaren zestig' weet iedereen uit ik bedoel: de jaren zestig van de vorige eeuw, dus 1960-1970 en niet 1860-1870, laat staan 2060-2070. Je eigen epoche is de maat en zo lang mensen gemiddeld niet ouder dan honderd worden maken ze allemaal één keer zo'n jaren vijftig of tachtig of twintig mee. Misschien moet je het erbij zeggen als je het over 'de jaren veertig' hebt, want dat klinkt om een of andere reden vreemder: 'In de jaren veertig woonde ik in Arnhem'. We zeggen gemakkelijker 'in de oorlog woonde ik in Arnhem', of 'na de oorlog woonde ik in Arnhem'. Maar ook hier bedoelen we niet de Napoleontische oorlogen en ook niet Star Wars. Ik heb het in deze columns geregeld over die jaren vijftig, zestig, zeventig van mij, van ons. Dat komt omdat mijn jeugd zich erin afspeelde en naarmate je ouder wordt, wordt die belangrijker. Het is je goudmijntje. De modelautootjes die ik verzamelen komen allemaal uit die jaren, hetzelfde geldt voor mijn oldtimers, en voor mijn onlangs weer opgelaaide modelbouw hobby is het niet anders: ik ben van plan stadjes, dorpjes uit de jaren vijftig en zestig te laten verrijzen. Onlangs kocht ik op Marktplaats een autobus van Maarse & Kroon uit de jaren zestig, en een treintje, Blauwe Engel genaamd, vanwege zijn rode front ook wel 'bloedneus' genoemd, waarvoor ik vroeger op weg naar school nog wel heb moeten wachten bij de spoorwegovergang. Aan de treinen uit die tijd heb ik goede herinneringen, vooral vanwege de foto's die boven de banken hingen. Zwart-wit foto's van Nederland. Molens, vaarten, dorpjes met kerktorens. Als je door de ramen naar buiten keek was alles al in kleur, maar die foto's, altijd vrede, nooit ergens verwoesting, ademden iets idyllisch. Al zouden er heuse Rembrandts en Van Goghs hebben gehangen, mijn voorkeur zou uitgaan naar die foto's. Dat het in de jaren vijftig en zestig beter zou zijn geweest dan nu is natuurlijk niet waar. Ik zelf was in die tijd bijvoorbeeld knap ongelukkig, ik kreeg de meisjes niet die ik wou, op school ging het niet zo goed als het had moeten gaan en mijn ouders en zusjes bleken incompetent gezelschap. Maar dat is allemaal voorbij, wat rest is het oude geluk. Nog altijd ben ik op zoek naar een pocket die bij mijn ouders in de kast stond, van Norman Vincent Peale: De kracht van positief denken. Geen haar op m'n hoofd die toen vond dat ik dat moest lezen, maar nu zou ik me er wel eens aan willen wagen om te zien wat mensen in die jaren bezielde. Ik zocht het onlangs in de boekenkast van mijn moeder maar kon het niet meer vinden. Kan het natuurlijk uit de bibliotheek halen maar eigenlijk hoop ik op een exemplaar met onderstrepingen of in de kantlijn geschreven: Juist! Wie waren er eigenlijk premier in die dagen? Marijnen, Cals, Zijlstra, Piet de Jong, Biesheuvel. Alleen dood, behalve Piet de Jong. Misschien heeft die nog zo'n exemplaar.

CDA-leider Jan Peter Balkenende: „Wat mij opvalt, is dat we het steeds hebben over gevallen kabinetten, maar ik spreek zelf liever van acht jaar kabinetsbeleid.”

FOTO ANP